

College voor Toetsen en Examens

TOELICHTING OP HET CENTRAAL EXAMEN MAATSCHAPPIJWETENSCHAPPEN VWO 2021

September 2019

Inhoud

1	Inleiding	5
2	Opbouw van de syllabus	6
3	Het examen	8
4	De vraagstelling	9
5	Toepassing van het correctievoorschrift	11

Opmerking:

Deze toelichting werd in september 2019 geschreven bij het eerste centraal examen maatschappijwetenschappen vwo in 2020. Dat examen is echter niet afgenomen. Daarmee wordt 2021 het eerste jaar met een centraal examen bij het nieuwe programma. Om die reden is het jaartal in de titel van deze toelichting aangepast. De inhoud van de tekst is hetzelfde gebleven, met uitzondering van de inleiding en een enkel jaartal in de tekst.

1 Inleiding

Het vak maatschappijwetenschappen is sterk vernieuwd. Het uitgangspunt van het vernieuwde examenprogramma is de concept-contextbenadering. Daarbij is gekozen voor een kennisbasis van kernconcepten die leerlingen moeten kunnen toepassen in contexten, zowel specifieke contexten die in de syllabus zijn beschreven als onbekende contexten. In de afgelopen jaren hebben we op zestien pilotscholen ervaring opgedaan met deze vakvernieuwing en zijn ook pilotexamens afgenomen.

Met deze toelichting wil het College voor Toetsen en Examens (CvTE) docenten helpen bij het voorbereiden van hun leerlingen op het centraal examen en bij het corrigeren van de examens. In deze toelichting bespreken we de syllabus, de structuur van het nieuwe examen, de aard van de vraagstelling en het correctievoorschrift.

Het eerste centraal examen dat volgens het nieuwe examenprogramma maatschappijwetenschappen vwo wordt afgenomen is op ~~donderdag 14 mei 2020~~ **vrijdag 21 mei 2021**. Om het correctievoorschrift voor het examen aan te scherpen organiseert het CvTE, in samenwerking met Cito en de NVLM, een testcorrectie. Dit betekent dat een groep van zo'n twintig docenten de dag na de afname van het examen een conceptversie van het correctievoorschrift beoordeelt op basis van de antwoorden van hun leerlingen. Deze docenten adviseren het CvTE over eventueel wenselijke aanpassingen in het correctievoorschrift. Na verwerking van deze adviezen publiceren we het definitieve correctievoorschrift. U kunt zich in het voorjaar aanmelden voor de testcorrectie, onder meer via de NVLM. In maart 2020 volgt meer informatie over aanmelding.

2 Opbouw van de syllabus

De syllabus is een toelichting op het examenprogramma en uitgangspunt bij de constructie en vaststelling van een examen. De syllabus gaat alleen over de domeinen die in het centraal examen worden geëxamineerd. De domeinen die enkel tot het schoolexamen behoren zijn door de SLO uitgewerkt in een [handreiking voor het schoolexamen](#).

De syllabus maatschappijwetenschappen vwo kent vijf domeinen. Het domein A gaat over vaardigheden. De domeinen B t/m E gaan elk over een van de vier hoofdconcepten: 'vorming', 'verhouding', 'binding' en 'verandering'. Elk domein kent een aantal subdomeinen. Er is onderscheid tussen subdomeinen die de 23 kernconcepten omschrijven en subdomeinen met een beschrijving van specifieke contexten.

De syllabus kent ook bijlagen. Bijlagen 1, 2, 4 en 6 bevatten informatie voor docenten en behoren derhalve niet tot de verplichte stof voor het centraal examen. De [bijlagen 3 en 5 maken wel onderdeel uit van de verplichte stof](#). Bijlage 3 betreft de omschrijvingen van de concepten. Leerlingen moeten de omschrijvingen van de hoofd- en kernconcepten beheersen en weten welke kernconcepten bij welk hoofdconcept zijn ingedeeld. Bijlage 5 gaat over politiek en het proces van politieke besluitvorming. Leerlingen moeten deze leerstof in het centraal examen kunnen toepassen.

Onderstaand schema bevat de indeling van de domeinen in de syllabus vwo.

Domeinen	Subdomeinen	
A Vaardigheden	A1	informatievaardigheden
	A2	concept-contextbenadering, paradigma's
	A3	onderzoeksvaardigheden
B Hoofdconcept vorming	B1 en B2	de kernconcepten, ingedeeld bij vorming
	B3	specifieke context: visies vanuit paradigma's op socialisatie en politieke socialisatie
C Hoofdconcept verhouding	C1, C2 en C3	de kernconcepten, ingedeeld bij verhouding
	C4, C5	specifieke context: machtsverhoudingen binnen een specifieke context en overheidsbeleid ten aanzien van het buitenland
D Hoofdconcept binding	D1 en D2	de kernconcepten, ingedeeld bij binding
	D3, D4 en D5	specifieke context: voorbeeld binnen een specifieke context van effecten van ontwikkelingen op politieke bindingen in een samenleving en voorbeeld binnen een specifieke context dat van invloed is op affectieve bindingen in de samenleving en

		overheidsbeleid en standpunten van politieke partijen
E Hoofdconcept verandering	E1 en E2	de kernconcepten, ingedeeld bij verandering
	E3 en E4	specifieke context: effecten van veranderingen binnen een specifieke context op andere maatschappelijke vraagstukken en standpunten van aanhangers van politieke stromingen over vraagstukken die samenhangen met veranderingsprocessen
Bijlagen 3 en 5		maken onderdeel uit van de leerstof voor het centraal examen

Aanvullend op bovenstaand schema is het belangrijk te wijzen op de passage 'Voorkennis uit het vak maatschappijleer' op pagina 7 van de syllabus. Daarin staat:

"De kandidaat is bekend met die begrippen uit het examenprogramma maatschappijleer die in domein B: Rechtsstaat en domein C: Parlementaire Democratie van dit programma voorkomen, en die logischerwijs bij het CE-deel van het examenprogramma Maatschappijwetenschappen aan de orde kunnen komen. Deze begrippen worden wel bekend verondersteld, maar niet als zodanig bevraagd in het CE Maatschappijwetenschappen."

3 Het examen

Het centraal examen beoogt een valide examen te zijn. Dat wil onder meer zeggen dat het examen de doelen van het examenprogramma toetst (een combinatie van kennis en vaardigheden) en inhoudelijk goed aansluit bij de syllabus door een spreiding van vragen over de (sub)domeinen. Over validiteit kunnen de volgende opmerkingen worden gemaakt.

Ten eerste kunnen in één examen niet alle subdomeinen worden getoetst. In het examen wordt geprobeerd een breed scala aan kernconcepten aan bod te laten komen. Dit betekent dat de subdomeinen over de kernconcepten en context-specifieke begrippen en theorieën (B1, B2, C1, C2, C3, D1, D2, E1 en E2) vaak in examens terug te vinden zijn. Een examen bevat ook vragen aan de hand van de subdomeinen over de specifieke contexten en over de bijlagen 3 en 5. Maar hoeveel vragen dat zijn en of die over één of over meer specifieke contexten gaan, zal van examen tot examen verschillen. Doordat de concept-context benadering leidend is voor het examenprogramma komen in het examen ook nieuwe contexten voor.

Ten tweede geeft de syllabus geen volledige beschrijving van de inhoud van een examen. Zoals in het voorwoord van de syllabus is geschreven: "De functie [van de syllabus] is een leraar in staat te stellen zich een goed beeld te vormen van wat in het centraal examen wel en niet gevraagd kan worden. Naar zijn aard is een syllabus dus niet een volledig gesloten en afgebakende beschrijving van alles wat op een examen zou kunnen voorkomen. Het is mogelijk, al zal dat maar in beperkte mate voorkomen, dat op een CE ook iets aan de orde komt dat niet met zoveel woorden in deze syllabus staat, maar dat naar het algemeen gevoelen in het verlengde daarvan ligt."

Ten derde wordt bij de constructie en vaststelling van een examen geen rekening gehouden met hoe een lesmethode de syllabus interpreteert.

Voor een indruk van het nieuwe examen zijn [de pilotexamens van 2018 en 2019 het meest geschikt](#). De pilotexamens van de jaren ervoor zijn gebaseerd op een oudere versie van de syllabus die afwijkt van de huidige versie.

4 De vraagstelling

De vraagstelling binnen het nieuwe centraal examen maatschappijwetenschappen verschilt op een aantal punten van de examenvragen in het oude programma.

Het examen kent om en nabij 25 vragen. Dat zijn iets minder vragen dan in de examens bij het oude programma. Dit komt doordat het toepassen van kernconcepten meer tijd vraagt van leerlingen. We verwachten dat met een kleiner aantal vragen het merendeel van de leerlingen binnen de beschikbare examentijd de vragen kan beantwoorden.

Het examen kent veel minder reproductievragen dan de examens bij het oude programma, maar reproductievragen zijn niet geheel afwezig.

In verschillende examenvragen wordt leerlingen gevraagd om hoofd- of kernconcepten toe te passen op bekende of nieuwe contexten. Leerlingen moeten de concepten actief gebruiken. Actief gebruik van een concept gaat verder dan het alleen maar reproduceren van de definitie. Het is uitdrukkelijk de bedoeling dat de leerlingen de omschrijving van het concept concreet maken (toepassen) in de gegeven context (recontextualiseren).

Om dit actief gebruik te beklemtonen, was in de pilotfase van het nieuwe programma maatschappijwetenschappen in het opgaveboekje van het examen hierover een *Aanwijzing voor de kandidaat* opgenomen. Deze aanwijzing wordt vanaf het CE vwo **2021** niet langer vermeld. In de formulering van vragen is duidelijk aangegeven of leerlingen de hoofd- of kernconcepten moeten gebruiken. Wij verwachten dat u als docent de leerlingen voorbereidt op h^oe zij dat op een actieve manier moeten doen.

Een voorbeeld van een vraag waarin actief gebruik van kernconcepten wordt gevraagd is vraag 1 uit het vwo pilotexamen van 2019-1:

Leg uit dat de mop een onderdeel is van onze cultuur. Gebruik in je uitleg:

- de omschrijving van het kernconcept cultuur;
- een voorbeeld uit tekst 1 van het kernconcept cultuur.

Door aan te geven dat de leerling in zijn antwoord op de vraag 'de omschrijving' van het kernconcept cultuur moet gebruiken, evenals een voorbeeld van het kernconcept uit de tekst, worden in de vraag kernconcepten en toepassing in de gegeven context expliciet aan elkaar gekoppeld.

In bovenstaand voorbeeld wordt het te gebruiken kernconcept in de vraag benoemd. Bij de meeste vragen wordt het hoofd- of kernconcept gegeven. Het komt echter voor dat leerlingen zelf een hoofd- of kernconcept moeten kiezen. In andere vragen dient een leerling zelf een kernconcept te herkennen of in een nieuwe context verbanden te leggen tussen concepten. Soms wordt in een vraag aangegeven dat een bepaald hoofd- of kernconcept niet gebruikt mag worden, bijvoorbeeld om ervoor te zorgen dat een leerling in één examen niet steeds hetzelfde concept in zijn antwoorden gebruikt.

In het examen maatschappijwetenschappen kunnen ook vragen voorkomen over de methodiek van onderzoek. Deze vragen sluiten aan bij domein A3 over onderzoeksvaardigheden waarin enkele vaardigheden specifiek zijn benoemd. In het pilotexamen vwo 2019-1 bijvoorbeeld, gaan vraag 7, 15 en 24 over onderzoeksvaardigheden.

Soms wordt in vragen gebruik gemaakt van fictieve of aangepaste bronnen waarmee een deels fictieve context wordt gecreëerd, de zogenaamde 'Streuvelopgaven'. Dit is gedaan omdat de werkelijke context of de oorspronkelijke bron te complex is om in het examen aan te bieden.

5 Toepassing van het correctievoorschrift

Met het introduceren van de concept-context benadering in het examen is het correctiemodel gewijzigd. Bij veel vragen kent het correctiemodel twee onderdelen:

- 1) Het eerste deel bevat de onderdelen die een juist antwoord moet bevatten, steeds ingeleid met de zin '*Een juist antwoord bevat ...*'.
- 2) Het tweede deel bevat een of meer omschrijvingen van een voor de hand liggend antwoord en start daarom met de zin '*Voorbeeld van een juist antwoord...*'.

Deze vorm van het correctiemodel is gekozen om u als docent handvatten te geven bij de correctie van het examen. Immers, bij de constructie en vaststelling van het examen kunnen niet alle mogelijke antwoorden van leerlingen van tevoren worden ingeschat of worden uitgewerkt in het correctievoorschrift. Het '*Een juist antwoord bevat...*' is bepalend voor de toekenning van punten. Het '*Voorbeeld van een juist antwoord...*' laat zien hoe de onderdelen van '*Een juist antwoord bevat...*' op een juiste wijze zijn verwerkt in relatie tot de gegeven context.

Het volgende voorbeeld is gebaseerd op vraag 6 uit het pilotexamen vwo 2019-1. In deze vraag moeten leerlingen uitleggen welk sociaalwetenschappelijk paradigma er in een tabel is te herkennen.

Vraag 6 luidt:

Socioloog Kuipers heeft onderzoek gedaan naar de samenhang tussen humorstijlen en opleidingsniveau. In tabel 1 staan resultaten uit het onderzoek.

Leg uit welk sociaalwetenschappelijk paradigma te herkennen is in het onderscheid in humorstijlen in tabel 1. Gebruik in je uitleg:

- de naam en een kenmerk van het gekozen paradigma;
- informatie uit tabel 1 over het gekozen kenmerk.

Het correctievoorschrift is als volgt geformuleerd:
een juist antwoord bevat:

- *het sociaalconstructivisme-paradigma of het conflictparadigma* 1
- *een uitleg dat het gekozen paradigma te herkennen is in het onderscheid in humorstijlen, met een kenmerk van het gekozen paradigma en informatie uit tabel 1 daarover* 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- *In het onderscheid in humorstijlen in tabel 1 is het sociaalconstructivisme-paradigma te herkennen* 1
- *In tabel 1 worden verschillende betekenisgevingen aan platte humor onderscheiden. In de ene groep wordt platte humor als 'kwetsend' gezien en in de andere als 'gemakkelijk'. In het onderzoeken van sociaal-geconstrueerde betekenissen is het sociaalconstructivisme-paradigma te herkennen* 1

Of

• <i>In het onderscheid in humorstijlen in tabel 1 is het conflictparadigma te herkennen</i>	<i>1</i>
• <i>In tabel 1 wordt onderscheid gemaakt tussen lager en hoger opgeleiden. Het onderscheid in humorstijlen in tabel 1 is een uiting van bestaande tegenstellingen tussen deze groepen. Door humor te beschrijven in termen van benodigd intellect bestendigen hoger opgeleiden hun maatschappelijke positie ten opzichte van lager opgeleiden, die dat niet doen. In het onderzoeken van maatschappelijke tegenstellingen is het conflictparadigma te herkennen</i>	<i>1</i>

Bij deze vraag 6 zijn in het bijbehorend correctievoorschrift twee voorbeeldantwoorden gegeven. Dit is gedaan omdat er in de tabel twee paradigma's te herkennen zijn.

In de examenvragen staan vaak aandachtsstreepjes. Deze zijn bedoeld als hulpmiddel; de kandidaat kan eruit afleiden wat in een juist antwoord terug moet komen. Bij het corrigeren geven de aandachtsstreepjes niet per definitie aan op welke wijze punten moeten worden toegekend. Het maximaal aantal toe te kennen punten voor een juist antwoord komt ook niet steeds overeen met het aantal aandachtsstreepjes in de vraag.

Het in het correctiemodel gegeven voorbeeldantwoord is volgens de examenmakers een voor de hand liggend juist antwoord. Wijkt het antwoord van de leerling af van het gegeven voorbeeld in het correctiemodel, maar worden de onderdelen uit 'Een juist antwoord bevat...' op een volgens u overtuigende en correcte manier gebruikt, dan moeten scorepunten worden toegekend. 'Correct' is hier bedoeld in de zin van regel 3.3 van het correctievoorschrift: gebaseerd op 'aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten' uit vakliteratuur. Van het 'Een juist antwoord bevat...' zelf kan bij de correctie niet worden afgeweken.

Niet alle correctiemodellen hebben overigens deze tweeledige structuur. Er zijn ook vragen met een correctiemodel zoals u dat van examens bij het oude programma gewend bent.

